

פי"א א כל הברכות כולן וכו'. מלאותי נוסחא יונה שכתוב זה אלא מעט מברכת המנוח כגון ברכת ספר תורה וכו' וכו'. וזאת הלשון כל הברכות כולן פותח בהן בברוך ומוסיף בברוך חוץ מברכה אחת על ק"ש וברכה הסמוכה להצרכה ואפי' ששתי מינין אלו ענין אחד להם מלאותי כשמים משום דברכה הסמוכה להצרכה היינו סמוכה לה ממש והיא לברכה אחת על הלל אלא שרבינו חדא מינייהו נקט וברכת הפירות והדומה לה וברכת עשיית המנוח ואלו שאמרנו שאין פותחות וחותמות יש מהם פותח ואינו חותם וכו' והכלל הזה נודק בכל אלו הברכות אלא במעט מברכת המנוח כגון ברכת ספר תורה שפותח וחותם ומהברכות שהם דרך שנה והודאה כוונת קברי ישראל, והיא לקידוש והבדלה אלא חדא מינייהו נקט אבל שאר המנוח כולן חוץ מברכה ספר תורה הכלל הזה נודק בהם שפותח ואינו חותם :

כתב הראב"ד ומה חסרה לו המדה וכו' האריכות והחממה עכ"ל. ומה שהוקשה לו והנה קידוש והבדלה כבר יצאתי וחדא מינייהו נקט. ומה שכתב אלא שאין הדבר תלוי אלא במעט ארוך אינה עננה על רבינו שלא בא רבינו ליתן טעם לדבר אלא להודיענו כללי הדברים :

ב וכל מנוח עשה שצין אדם למקום וכו'. פ"ק דפסחים (דף ז' ע"א וז') אמר רב יהודה אמר שמואל כל המנוח מברך עליהם עובר לעשייתו כלומר קודם עשייתו ודקדק רבינו לכתוב שצין אדם למקום לומר דמנוח שצין אדם להצרכו כגון עשיית נדקה וכדומה אין מברכין עליהן :

ג והיכן נזנו במורה וכו'. צפוק כמה מדליקין

(שנת דף כ"ג) מאי מברך אשר קדשנו במצותיו וכו'. להדליק נר של תוכה וסיק נזנו רב אריה אמר מלא מסור רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. וכתב רבינו טעמו של רב אריה שהוא נראה יותר ועוד דאמרינן בברכות פרק מי שמתו (דף י"ט:) כל מילתא דרענן אסמכה אלאו דלא מסור אלא כרב אריה קיימא לן. וכתב רבינו אשר יאמרו לך חששה שהוא בלשון עשה וכתוב צפוק עמנו :

ד ולמה אין מברכין וכו'. כן כתב רבינו יונה בסוף פרק אלו דברים בשם ר"ע שאין מברכין עליהם כלל :

ז אין לך מנוח שמברכין אחר עשייתה אלא טבילת הגר בלבד וכו'. פ"ק דפסחים (דף ז') גבי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המנוח מברך עליהם עובר לעשייתו כו' עד חוץ מן הטבילה מאי טעמא דאכתי גברא לא חזי. וכתב רבינו ומפרשי לה רבנן דבטבילת גר בלבד אמרינן אלא שאר חיובי טבילות מברכין ואחר כך טבילין :

ובמה שכתב מפני שהיה דחוי מעיקרו. כלומר דאילו הוה ראוי מעיקרו והדר נדחה אינו תויר ונראה להכי אמרינן בסוף פרק שלשה שאכלו (ברכות דף כ"א) בעו מיניה מרב סבדא מי שאכל ושכח ולא בירך מהו שיחזור ויברך א"ל מי שאכל שום ויחזרו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף אמר רבינא הילכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דמניא עבד ועלה בעלייתו הוא לומר אקב"ו על הטבילה ולא היא הסם מעיקרה גברא לא חזי הכא מעיקרה גברא חזי והואיל ואידימי אידימי :
ח כל מנוח שעשייתה וכו'. צפוק הסכלת (מנחות מ"ג) :

כל

אויב * ואורב בדרך : כן כללו של דבר לעולם יצעק אדם על העתיד לבא ויבקש רחמים ויתן הודיה על מה שעבר ויודה וישבח כפי כחו. וכל המרבה לזוודות את י"י ולשבחו תמיד הרי זה משובח :

פרק אחד עשר

השנת הראב"ד

א כל * הברכות כולן פותח בהם בברוך וחותם בהם בברוך

חוץ מברכה אחרונה של קריאת שמע וברכה הסמוכה להצרכתה וברכת הפירות והדומה לה וברכת עשיית המצות. ומאלו הברכות שאמרנו שהן דרך שבח והודיה יש מהן פותח בברוך ואינו חותם בברוך. ויש מהן שהוא חותם בברוך ואינו פותח בברוך. אלא מעט מברכת המצות כגון ברכת ספר תורה ורואה קברי ישראל מאלו שהן דרך שבח והודיה. אבל שאר ברכות המצות כולן פותח בהן בברוך ואינו חותם :

(* כל הברכות כו' עד כגון ברכת ס"ט : כתב הראב"ד ז"ל ומה חסרה לו זו המדה ולא מלא ממנה אלא מעט והנה קידוש והבדלה שהן שבת והודאה ופוחת וחותם בברוך אלא שאין הדבר תלוי אלא במעט ארוך לפי מה שיש בה להאריך האריכות והחממה עכ"ל :

שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה. לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכונ בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב. וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה בין מצוה חובה כגון מקרא מגילה והדלקת נר בשבת והדלקת נר חנוכה. בין מצות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידים מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות. והיכן צונו בתורה. שכתוב בה אשר יאמרו לך תעשה. נמצא ענין הדברים והצען כך הוא אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות. והיכן צונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה וכן שאר כל המצות שמדברי סופרים : ד' ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה. מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה ודברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם. הא למה זה דומה למי שסינן את המים ואחר כך שתה בלילה מפני סכנת עלוקה שאינו מברך וצונו לסנן את המים וכן כל כיוצא בזה : ה' העושה מצוה ולא בירך. אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך. כיצד הרי שנתעמף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעמף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעמף בציצית. וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין. ואחר שישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו : ו' אבל אם שחט בלא ברכה אינו חוזר אחר שחטימה ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחטימה. וכן אם כסה הדם בלא ברכה או הפריש תרומה ומעשרות או שטבל ולא בירך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה : ז' אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא [ב] טבילת הגר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין לא נתקדש ולא נצטוו עד שיטבול. לפיכך אחר שיטבול מברך על הטבילה מפני שהיה דחוי מעיקרו ולא היה ראוי לברך : ח' כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה. וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה יאמרו מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר. אימתי מברך בשעה שישב בסוכה או כשינענע הלולב או כשישמע קול השופר או כשיתעמף בציצית ובשעת לבישת תפילין ובשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה

א עור א"ח ס' ק"י : ב סמ"ג עשין כ"ז : ג עור ס' קפ"א סמ"ג : ד עור י"ד ס' רס"ח סמ"ג : ה עור ס' תרמ"א סמ"ג עשין כ"ז :

הנהגות מיימוניות

(* [המור הביאה בסיון ק"י וחתם בה בא"י שומע תפלה וכתב צריך לאומרה בלשון רבים ומעיד ואין לאומרה אלא אם כן יש לו להלך פרסה ואם שכח לאומרה אומר אותה כל עוד שיהא בדרך ובלבד שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר והסמ"ג הביאה עשין סיון י"ט כן ובעשין פ"ז כתב כלשון המחבר ממש] : [ב] וכן פירש. בשם הגאון וכן ר"י אלפס וכן הרוקח וכן מצאתי בשם ר"ת שאמר בשם רב האי גאון וצוה ר"ת יהודיע לנשים לפרסם הדבר שיברכו על הטבילה קודם הטבילה אבל בה"ג כתב כל חיובי טבילות ברישא טבילין והדר מברכין וכן פירש' דמשום ההיא טבילה תיקנו בכל הטבילות ברכה לבסוף וכן נראה לר"י ואין גוערין בגנים המברכות לאחר טבילה וכן כתב בעל ס"ה ע"כ :

מגדל עזו

פרק יא כל הברכות כו' עד כגון ברכת ס"ט. פרק שלשה שאכלו ופרק ערבי פסחים (דף ק"ד ק"ט) : כתב הראב"ד ז"ל ומה חסרה לו זו המדה וכו' האריכות והחממה עכ"ל : ואני אומר לא הנני דכיו ואלא קידוש היום מן המורה והבדלה על הכוס מדברי סופרים כדאיתא פרק ערבי פסחים להדיא וכי היכי דקבעט שמתא אפשה כניסחה כשהו מסובין קבעט בנייתיה להתחלה כדאסיקנא נמי הסם וכתבו ר"ע ז"ל פרק עשרים ושש מהלכות שבת ומעשה אוי רואה הפרס בין ברכת מנוח ק"ש לברכה מנוח קידוש והבדלה ולכן אין מקום להשגה זו כד"ן : ראה קברי ישראל כו' עד לעשות מעקה. דכיו ר"ע ז"ל שכתב בשכלו כענו למען ירוץ קורא בו : וכל מנוח עשה שצין אדם למקום כו'. עד וצונו לעשות. פ"ק דפסחים (דף ז') : והיכן נזנו במורה כו' עד שמדברי סופרים. פרק כמה מדליקין : ולמה אין מברכין על נטילה באתחנה כו'. עד וכן כל כיוצא בזה. אבל אם שחט בלא ברכה כו' עד וכן כל כיוצא בזה. פרק כיסוי הדם : אין לך מנוח כו' עד ראוי לברכה. פרק קמח דפסחים (דף ז') : כל מנוח שעשייתה גמר כו'. עד מברך לשמוע קול שופר. כל זה מוסכם ומפורש ורובו בסוגיא פרק כמה מדליקין וכל דבר דזכר במקומו לפי הכלל הזה אלא יש כללים אחרים לפירש' ז"ל כל אחד ואחד לפי קבלתו והסכמתו מפורשים בשיעורו :

אהבה. הלכות ברכות פי"א

כל מנהג שהיה מזמן וכו'. לפי שראה רבינו קצת מנהג שמברכין עליהן שהחיינו וקצתן שאין מברכין בה ליתן טעם בדבר דכל מידי דמזמן לזמן קא אתי או שאינו מזוי בכל עת דדמי למנהג הבאה מזמן לזמן וכן כל מנהג שהיה קנין לו בכל אלו מצד שהחיינו וסוכה ולולב מפורשים בבחינתם בפרק לולב וערבה (סוכה מ"ו) שמברכין עליהם שהחיינו וזוית ותפילין בתוספתא דברכות פרק אחרון ומקרא מגילה מפורש בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"א) ונר חנוכה מפורש בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ג) ומילה יחבאל פרק ג' מהלכות מילה אך שופר ומזוזה ומעקה יליף להו מהני :

אחד העושה מנהג לעצמו וכו' אקב"ו לעשות. כלומר אינו מבחין עשה בין אם מברך בלמ"ד או בעל אלא כוונה רבינו שמברך על העשייה אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מנהג שפועל אותה לעצמו ולמד כן מדתיה בסוף פרק לולב וערבה (סוכה מ"ו) העושה לולב או סוכה לעצמו מברך שהחיינו משמע דדוקא בעושה לעצמו הוא דמברך שהחיינו אבל לא העושה אותה לאחרים : כתב הרמ"ך אבל אינו מברך שהחיינו אלא על המנהג שעושה נראה מדבריו שהמקדש בבית אחד להזניח הנשים אינו מברך שהחיינו. ומנהגנו לכרך וכן ראוי לעשות דכיון דמורה הוא לאשה לכרך אותה ברכה מברך אות' בעצורה והשביע נמי שמברכת היא דשומע כעושה עכ"ל. ומ"ש וכן ראוי לעשות וכו' דבר פשוט הוא וגם רבינו יסבור כן : דהו לפניו מנהג הרבה וכו'. פרק לולב וערבה ח"ר היו לפניו מנהג הרבה אומר אקב"ו על המנהג ר' יהודה אומר מברך על כל אחת בפני עצמה אחר ר' זירא הלכה כר' יהודה ומפרש התם טעמא משום דכתיב ברוך ה' יום יום בכל יום ויום חן לו מעין ברכותיו :

עשה מעקה מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה. וכן כל כיוצא בזה: מ כל מצוה וכן שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה. וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה. וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן. כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליה בשעת ונ עשייתה שהחיינו. ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן: א אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים מברך קודם עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות. אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו. היו לפניו מצות הרבה אינו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות אלא מברך על כל [ז] אחת ואחת בפני עצמה: יא יכל העושה מצוה בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו אם עשה [ז] אותה לעצמו מברך לעשות. עשה אותה לאחרים מברך על [ז] העשייה: יב כיצד לבש תפילין מברך להניח תפילין. נתעטף בציצית מברך להתעטף. ישב בסוכה מברך לישב בסוכה. וכן הוא מברך להדליק נר של שבת ולגמור את הלל. וכן אם קבע מזוזה לביתו מברך לקבוע מזוזה. עשה מעקה לגנו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה. הפריש תרומה לעצמו מברך להפריש. מל את בנו מברך למול את הבן. שחט פסחו וחגיגתו מברך לשחוט: יג אבל אם קבע מזוזה לאחרים מברך על קביעת מזוזה. עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה. הפריש להם תרומה מברך על הפרשת תרומה. מל את בן חבירו מברך על המילה וכן כל כיוצא באלו: יד עשה המצוה לו ולאחרים כאחד אם היתה מצוה שאינה חובה מברך על העשייה. לפיכך הוא מברך על מצות עירוב. היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות.

ליטור ואע"ג דחייב אדם לטור עשמו כרגל לאו חיוב גמור הוא א"כ דלא רזו וכו' וכו' לשנות הברכה שלש פעמים בשנה מכל השנה, וטבילה גר דמנהג היא כבר נחבאר טעמא משום דמברך אותה אחר עשייתה. אך קשה ממקרא מגילה ואכילה מה ומורו ובשר הפסח שהיא מברך עליהם בעל. ועל מה שכתב רבינו מל את בן חבירו מברך על המילה הקשה הר"ן דאליבא דמאן דאמר לעבר לומר אימתי הכי אכל למאן דאמר על ביעור חבי הבן נמי מברך על המילה וכחב הר"ן כן לפי שהוא ז"ל מפרש דכל הכי מתייבאי שאכתוב בסמוך הם למ"ד לעבר וסייעתא למאן דאמר על ביעור חבי הבן נמי מברך על המילה וכחב הר"ן כן לפי שהוא ז"ל מפרש דכל הכי מתייבאי שאכתוב בסמוך הם למ"ד לעבר וסייעתא למאן דאמר על ביעור חבי הגמרא (פסחים דף ז' ע"א וכו') אמר רב יהודה הבדוק לריך שיברך מאי מברך רב פפי אמר לעבר חמץ ורב פפא אמר על ביעור חבי רב פפי אמר לעבר חמץ ורב פפא להבא משמע כי פליגי בעל ביעור חבי סבר מעיקרא משמע ומר סבר להבא משמע מתייבאי אקב"ו על המילה הכי ניטא למול לא סגי' דלאו חיוב מהיל חבי הבן מאי חיובא למימר חן הכי נמי. מתייבאי אקב"ו על השמיטה התם נמי הכי ניטא לשחוט לא סגי' דלאו חיוב שחוט פסח וקדשים מאי חיובא למימר חן הכי מתייבאי נטל לולב ללחא אומר על נטילת לולב שאני התם דמטינחא דלגביה נפיק ביה והלכתא על ביעור חמץ. ורבינו אפרש שמפרש דמאן דאמר לעבר פירושא חף לעבר דעל נמי להבא משמע ואין לשון ברכה שיוצא על העבר ומאן דאמר על ביעור פירושא דוקא על ביעור דלשון על משמע שכבד נעשה המנהג והכא נמי משמע שגמר בלבו לבטל נעשית מנהג הביעור קודם שיברך והאזכרה למאן דאמר על ביעור מעל המילה דבשלמא למאן דאמר לעבר כך לי לכרך בלמ"ד כמו לכרך בעל דעל נמי להבא משמע אלא למאן דאמר דעל מורה על העבר בשחיטה ומילה ולולב מאי עבר חיובא לביבויך עליהו בעל ומשני דבשחיטה ומילה הוי טעמא משום דלא סגי' דלאו חיוב השחיטה והשחיטה שחיטה כלומר מילה אחר הוא המנהג בה דהיינו אב ושחיטה אינו מנהג עליה וכיון שזה אינו מנהג עליהן אלא שמוציא אחרים ידי חובתן תיקנו בעל לעשות היכרא בין בשמוציא עצמו לשמוציא אחרים וכריך ממל את בנו ושוחט פסחו דהוה משמע ליה דמברכי נמי בעל ומשני דהאי דבלמ"ד מברכי ובלולב חרין דהכא במאי עסקינן כשנטלו ככר דהוי עבר. ואסיקנא והלכתא על ביעור כלומר דשחיט לן בין לעבר לעל ביעור דלעבר הוי להבא ועל ביעור לשעבר וכיון שכן למדנו דכל היכא דהוי לשעבר ח"כ עושה אותה לאחרים אע"פ שהיא להבא מברך עליה בעל וכשעושה אותה לעצמו והיא להבא מברך בלמ"ד ולכן המל את בנו מברך למול את הבן וכמו שכתב רבינו. ח"כ דרבינו מפרש דמעיקרא הוה ס"ל לגמרא כרב פפא ולהכי אקשי לרב פפי ממילה שחיטה ולולב והוה בדעתיה נמי לאקשויי ליה מברכות טובא מנה מרור תורה ספירת העומר וחולתן אבל מכיון דהריך גמרא דבלולב מברכי בעל חף לרב פפי מטעמא דכיון דלגביה וכו' הא ודאי דמהך תירוץא שמעיקר דבכולהו מילי דדמו ללולב ככיון דחשב או לגביה נעשית המנהג. שפיר מברכים בעל חף לרב פפי ולהכי לא הדך אקשיה משום ברכה אחרת דכי פסק והלכתא על ביעור לא כרב פפא הוא אלא ככ"ע ומיהו עיקר חדות לרב פפי הוא מטעם דכיון דלגביה לרב פפא [היכא] דלא הוי טעמא נמי ס"ל בעל. ויש ללמוד דס"ל כשעיהו זו מדכתב בסוף פרק זה וכן שיחבאר במקומו :

מז כתב הראב"ד הנה לדבריו וכו' נפטר ממנו כל היום עכ"ל. דעת הראב"ד ז"ל

הנהגות מיימוניות

[ג] וכן בבדיקת חמץ נמצא בשערי רב ששואל בן חפני הכהן שיש לברך שהחיינו ואין אנו נוהגין כך ע"כ: [ג] לפיכך לא נהגו לברך על הלולב שהחיינו אלא ביום ראשון בלבד ומה שבברכין על הסוכה שהחיינו גם בליל שני הוינו בשביל יום מדי דהוה אשאר ימים טובים יעקר עכ"ל: [ד] בפרק לולב וערבה ח"ר כו' רבי יהודה אומר מברך אותה בפני עצמו אמר רבי זירא אמר רבי הנינא בר פפא הלכה כרבי יהודה. בתוספתא דפרק הוראה י' שהיו עושין מצות כל אחד ואחד מברך לעצמו היה כולן עושין מצוה אחת אחד מברך לכולן יחיד שעושה עשר מצות מברך על כל אחת ואחת היה עושה מצוה אחת כל היום אינו מברך אלא אחת היה מסיק ועושה מברך על כל אחת ואחת ע"כ: [ס] מה שאין אנו מברכין על קירוש אשה אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש אשה אע"ג דמברכין אפילו ארבעים משום דהיינו עושין נבר מצות דכתיבתא בפרק התכלת: [ו] ר"ת ורביא חילקי חילוקים אחרים וכללות אחרות וק"ק על כל כלותיהם כדמפורש בתוספות פסחים פ"ק. אמנם בעל ס"ה תפש לו שיטת רבינו המחבר והנה גם להני כלי לא הבינותי מ"ש על מקרא מגילה ועל אכילת מרור דלא מברכים לקרות ולאכול כמו לקרות והלל ולהליל נר של חנוכה ושל שבת ע"כ:

השגת הראב"ד
לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר: מן * נמל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא

נמל את הלולב כו'. עד מברך על העשייה: כתב הראב"ד ז"ל הנה לדבריו אם כח נעטיפת ליתא או כהגהת תפילין ולא בירך תחלה כשזכור ויברך מברך על עטיפת ליתא ועל הגהת תפילין ואינו כן שהרי מנהג כל היום לפניו אכל נטילת לולב כיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שדק לעצמו בין שדק לאחרים שמשגמר בלבו נעשית מנהג ביעור עכ"ל:

א טור כו' ח"כ ס"ג עשין כ"ו: ב סמ"ג עשין כ"ו: ג טור א"ח ס' ע"ה סמ"ג עשין כ"ו:

א טור כו' ח"כ ס"ג עשין כ"ו: ב סמ"ג עשין כ"ו: ג טור א"ח ס' ע"ה סמ"ג עשין כ"ו:

נמל את הלולב כו'. עד מברך על העשייה: כתב הראב"ד ז"ל הנה לדבריו אם כח נעטיפת ליתא או כהגהת תפילין ולא בירך תחלה כשזכור ויברך מברך על עטיפת ליתא ועל הגהת תפילין ואינו כן שהרי מנהג כל היום לפניו אכל נטילת לולב כיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שדק לעצמו בין שדק לאחרים שמשגמר בלבו נעשית מנהג ביעור עכ"ל:

א טור כו' ח"כ ס"ג עשין כ"ו: ב סמ"ג עשין כ"ו: ג טור א"ח ס' ע"ה סמ"ג עשין כ"ו:

נמל את הלולב כו'. עד מברך על העשייה: כתב הראב"ד ז"ל הנה לדבריו אם כח נעטיפת ליתא או כהגהת תפילין ולא בירך תחלה כשזכור ויברך מברך על עטיפת ליתא ועל הגהת תפילין ואינו כן שהרי מנהג כל היום לפניו אכל נטילת לולב כיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שדק לעצמו בין שדק לאחרים שמשגמר בלבו נעשית מנהג ביעור עכ"ל:

מגדל עוז

נמל את הלולב כו'. עד מברך על העשייה: כתב הראב"ד ז"ל הנה לדבריו וכו' נעשית מנהג ביעור עכ"ל: ואני אומר ולמה של גליות. אבל כמנצא ובצפת נהגין לברך זמן אולב גם ביום שני דכל הברכות הנהגות בראשון נהגות בשני כי היכי דלא לוללו ביה כדאיתא פרק במה מדליקין וכ"כ הר"ן פרק יעקר עכ"ל: [ז] בפרק לולב וערבה ח"ר כו' רבי יהודה אומר מברך אותה בפני עצמו אמר רבי זירא אמר רבי הנינא בר פפא הלכה כרבי יהודה. בתוספתא דפרק הוראה י' שהיו עושין מצות כל אחד ואחד מברך לעצמו היה כולן עושין מצוה אחת אחד מברך לכולן יחיד שעושה עשר מצות מברך על כל אחת ואחת היה עושה מצוה אחת כל היום אינו מברך אלא אחת היה מסיק ועושה מברך על כל אחת ואחת ע"כ: [ס] מה שאין אנו מברכין על קירוש אשה אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש אשה אע"ג דמברכין אפילו ארבעים משום דהיינו עושין נבר מצות דכתיבתא בפרק התכלת: [ו] ר"ת ורביא חילקי חילוקים אחרים וכללות אחרות וק"ק על כל כלותיהם כדמפורש בתוספות פסחים פ"ק. אמנם בעל ס"ה תפש לו שיטת רבינו המחבר והנה גם להני כלי לא הבינותי מ"ש על מקרא מגילה ועל אכילת מרור דלא מברכים לקרות ולאכול כמו לקרות והלל ולהליל נר של חנוכה ושל שבת ע"כ:

ז"ל דכשארנו בגמרא לולב משום דכיון דלא גביה נפק זיה מברך על נטילת לולב דוקא בלולב אמרי שכיין שהגביהו נפטר ממנו כל היום ומשום הכי מברך עליו בעל אהל זיית ותפילין שמתוקן להניח עליו כל היום אפילו אחר שלשם ונתעטף מברך בלמ"ד ודעת רבינו דלא שגא ואין צוה הכרע. ובמ"ע הפליג דעת הראב"ד לדברים אחרים: כתב הראב"ד וכן

מנהג אבותיהם צדיקים וכי לא היה לו להכיר אי משום מנהג קרו ליה לא הוה מברכי ואין לומר דלא בא בתחלת קריאת ההלל דאי הכי הוה למימר רב איקלע לבי כנישתא. והא דאמרינן בסוכה דלמנהג לא מברכין היינו דוקא במנהג דערבא דלא הוה אלא מנהג טלסול בעלמא. וז"ל לדעת רבינו שלא בא בתחלת קריאת ההלל והא דלא אמר איקלע לבי כנישתא משום דהוה משמע שצדק היה זמן שהיה צדק

ידי חובתו. אבל אם בירך קודם שיטול אמברך ליטול לולב כמו לישוב בסוכה. מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה. אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל ובדברי הרשות הן אפילו שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כסוי הדם ועל נטילת ידים. * וכך הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק כמו שיתבאר במקומו: מ"ז * כל דבר שהוא מנהג אף על פי שמנהגו נביאים הוא כגון נטילת ערבה בשביעי של חג ואין צריך לומר מנהג חכמים כגון קריאת הלל בראשי חודשים ובחולו של מועד של פסח אין מברכין עליו. וכן כל דבר שישתפק לך אם מעון ברכה אם לא עושין אותו בלא ברכה. ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות. וכן דוד אמר בכל יום אברכך:

השנת הראב"ד

(* וכן הוא מברך על ביעור חמץ כו': כתב הראב"ד ז"ל קשה לי על מקרא מגילה ואם יאמר כל מלוא שהיא מדבריהם אומר על שהיא כעין רשות קשיא לי נר מוכה ואולי מפני שאין לה קנה שמהדרין מוסיפין וכן המהדרין מן המהדרין יזכר. א"כ מפני שזו הברכה הוקבעה על הגרוס שמתקדש של שכן של חורה לפי ששאלוהו של חורה. וז"ל וז"ל וז"ל קשיא לי על אפילת מנהג ועל אפילת מרור. ועוד שיש ח"מ אף לא הקשה אותם בגמרא למ"ד לבער ומסתברא דלאכול אמרינן בהו ומיין הכי בגמרא דאמר מברך ב"פ האדמה ולאכול מרור עכ"ל:

(* כל דבר שהוא כו': כתב הראב"ד ז"ל ג"ל שלא אמרו אלא על חולו של פסח בלבד אבל על של ר"ח ברכה תקבול כדי לפרסמו שהוא ר"ח. ואזו מנהגו לברך ככולן ואין לנו ללמוד מערכה לפי שאין בה לא שנה ולא הודאה נטילתה ומה נזכר בברכה אבל קריאת ההלל צימם המקודשים וקרבן מוסף כהם אף תקנו בהן ההלל משום היכר לקדושתן יפס עשו וז"ל ברכה עכ"ל:

ג עור סי' תרנ"א המ"ג ס: ב עור א"ח סי' תרפ"ד המ"ג עשין כ"ו:

ומשום הכי ב"ח אין מברכין על ההלל דהא מנהג הוא כדאמרינן בפרק בתרא דתענית (דף כ"ה:): דרב איקלע לבבל בצ"ח חזנהו דהו קרו. הלילה סבר לאפסוקינהו כיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם צדיקים. ודעת רבינו להשוות חולו של מועד של פסח לראש חודש והרמב"ן חילק ביניהם ואמר דבחולו של פסח כיון דאיכרו מועד מחייבין למיקרי הלל בדילוג ולברך וגם הראב"ד מחלק ביניהם אבל ר"ח כתב דבר"ח נמי מברכין דאם איתא דלא מברכין מאי קאמר כיון דשמעינהו דמדלגי אמר ש"מ

הוא מברך וכו'. ח"ל קשיא לי וכו' ולאכול מרור עכ"ל: וכתיב בעל מ"ע ואני אומר הנני משיב על ראשון וכו' ואני מצין דבריו שרבינו בתשובתו לחכמי לוטיל לא הזכיר במקרא מגילה ונר חנוכה אלא שהם דרבנן. וזה דבר פשוט ומה נזכר להביא ראיה מהשבתה ועוד שפילין שהם מדרבנן חובה וינהו לקרות מגילה ולהדליק נר של חנוכה וכבר כתב רבינו שדבר שהוא חובה אפילו נתחוו להויתא גם לאחרים מברך בלמ"ד ועירוב שכתב רבינו שאינו חובה היינו משום שאילו היה ידוע לנו שלא היה שוכח והיה מויתא מביטו דבר לא היינו מברכין אותו עירוב והיאך רצה בעל מ"ע להשוות מגילה ונר חנוכה לעירוב. וע"כ על בעל מ"ע שכתב שמהו ומרור מלכות צחורה ולפיכך מברך בעל וקשה דהא דלא חובה וינהו וכתיב רבינו היתה חובה ונתחוו להויתא עצמו מידי חובה ולהויתא אחרים מברך לעשות: ויש שואלים היאך כתב רבינו צ"ח מהלכות לולב מברך תחלה על נטילת לולב והרי כתב כאן שחט בירך קודם שיטול מברך ליעול לולב והחט כפלא נטול עדיין שסתקן שכן כתב וכשהוא נוטלן ללכת בהם מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולן וכו' ואח"כ נוטל האגודה הזאת וכו'. וז"ל ששם אינו מקפיד על נוסח הברכה אלא כוונתו לומר שמברך על הלולב ואינו מברך על שאר המינין ולשונו מוכיח כך שכן כתב וכשהוא נוטלן ללכת בהן מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולם סמוכים לו: מ"ז כל דבר שהוא מנהג אף ע"פ שמנהג וכו'.

בפרק לולב וערבה (סוכה מ"ד) גרסינן אמר אינו הוה קאימנא קמיה דר' אליעזר ב"ר דזוק ואיתייה הוה גזרנא ערבה קמיה שקיל חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים ואמרינן לא מברכין וסובר רבינו דכל שכן לשאר מנהגים שאין מנהג נביאים שאין מברכין עליהן ומשום הכי ב"ח אין מברכין על ההלל דהא מנהג הוא כדאמרינן בפרק בתרא דתענית (דף כ"ה:): דרב איקלע לבבל בצ"ח חזנהו דהו קרו. הלילה סבר לאפסוקינהו כיון דחזנהו דמדלגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם צדיקים. ודעת רבינו להשוות חולו של מועד של פסח לראש חודש והרמב"ן חילק ביניהם ואמר דבחולו של פסח כיון דאיכרו מועד מחייבין למיקרי הלל בדילוג ולברך וגם הראב"ד מחלק ביניהם אבל ר"ח כתב דבר"ח נמי מברכין דאם איתא דלא מברכין מאי קאמר כיון דשמעינהו דמדלגי אמר ש"מ

מנדל עוז

דקדק דבריו להקשות עליו ולהשיגו והגיה הדברים המפורשים לו בזה הפרק עצמו והנני משפיקו לפניך וז"ל. העושה מלוא ולא בירך בעדיין עשייתה קיימת מברך אחר העשייה והא דבר בעבר הוא אינו מברך כיצד מי שנתעטף בזיית או שלשם תפילין או שיבט בסוכה ולא בירך תחלה חזר ומברך אחר שנתעטף ארבע"ו להקטוף בזיית וכן מברך אחר שלשם להניח תפילין ואחר שיבט לישב בסוכה וכן כל יצוא חצלו עכ"ל. הך רואה בעיניך שהוא ז"ל נשמר מעל ומעל דמעל וספק כמו שערך בהקונן רנה בזמנא וכמנה מקומות אי איכא שהוא כיום מברך ואם לא אינו מברך וכמו שכתב הראב"ד ז"ל דאי שמתעטף דא או בחולו שמיטתו הספור מספרו וכולו נקיים בס"ד כד"ן: אבל על נט"ו ושמירתו כו' עד וכן הוא מברך על ביעור חמץ כו' עד כמו שיתבאר במקומו. פרק ערבי פסחים ופרק לולב הגזול: כתב הראב"ד ז"ל קשה לי וכו' ולאכול מרור עכ"ל: ואני אומר הנני משיב על ראשון ראשון אחר לאחת למלוא חשבון. מה שהקשה תחלה ממקרא מגילה ממנה פירש משה והשליך הבה לרר חנוכה והעריך לתוך חירותים מן המהדרים או מן החוקיין אין לו נזכר לאלו החוקים. כי ר"מ ז"ל כתב פ"ג דהלכות מגילה תמוכה שהדלקת נר חנוכה ומקרא מגילה שיהיו מלוא מדברי סופרים ועוד הוסיף לכתוב כן בתשובתו להכמי לז"ל וכל עמם מלוא עירוב שהיא מלוא שאינה חובה כמו שאני עמיד להעתיק לזון תשובתו פ"ג דהלכות מגילה גע"ה. ומעתה מה שכתב כאן לפי כללו המקובל לו ז"ל עשה המלוא לו ולאחרים כאלה אם היה מלוא שאינה חובה מברך על העשייה עכ"ל. וידוע שמקרא מגילה עיקר תקנתה בעשרה בין שלא בזמנה משום פרסומי ניכא ואפילו לדברי ר"מ ז"ל שפוסק פרק ראשון דה' מגילה וחובתה בזמנה ציחוד מ"מ הוא כתב ש"י שלא בזמנה כגון בני הכפרים המקדימים ב' ואפילו בזמנה לכתחילה מלוא מן המוכתר כאשר תקנה דהיינו ב' וגם ידוע שאחד קורא להויתא עצמו ולאחרים ועל סדר זה היתה התקנה על מקרא מגילה ולא לקרות אבל נר חנוכה איש וביטו כמו ששנויה פרק ב"מ להדיא בבביתא מנאל אפילו בני הבית מאה כולן כאיש אחד לעיקר התקנה ומעתה המברך לכולן כמברך לעצמו. ור"מ ז"ל כתב כאן בכללו כל העושה מלוא בין שהיה עליו חובה בין שאינה עליו חובה אם עשה לעצמו מברך לעשות עכ"ל.

ובכר הכותמי שגר חנוכה מלוא ועושה אותה לעצמו בעיקר התקנה איש וביטו ולכך תקנו בברכה להדליק נר חנוכה ולא תקנו על והרי היא וברכתה כר שנת. ומזה יתבאר מנהג ומרור שיעקר מלוא מן המוכתר לאכול

סליק הלכות ברכות